

Αρχαία Ελληνικά Προσανατολισμού Β' Λυκείου • Κλείδα στο Διαγώνισμα Μάρτη 2023

Διδαγμένο Κείμενο

A. 1- Λάθος 2- Λάθος 3- Σωστό 4- Λάθος 5- Σωστό

B1. Κατά την προτεινόμενη μοριοδότηση, 2 μονάδες για κάθε σημείο (●) = μονάδες 10

- Σύμφωνα με τον πρωταγόρειο μύθο, ήταν υπήρξε κάποτε καιρός που υπήρχαν θεοί, δεν υπήρχαν όμως θνητά όντα. Και όταν ήρθε και γι' αυτά ο **καθορισμένος από τη μοίρα** χρόνος για τη δημιουργία τους, οι θεοί τα δημιούργησαν στο εσωτερικό της γης, αφού έκαναν μείγμα από χώμα και φωτιά και από όσα στοιχεία αναμειγνύονται με φωτιά και με χώμα.
- «είμαρμένος». Ο Πρωταγόρας μιλά για τη μοίρα, ως για κάτι προκαθορισμένο. Πρόκειται για μια έννοια συχνά εμφανιζόμενη στην αρχαία ελληνική σκέψη και γραμματεία (έπος, Ηρόδοτος, φιλοσοφία, λυρική ποίηση, τραγωδία). **είμαρμένη** (< μείρομαι: συμμερίζομαι, συμμετέχω· εΐμαρται (απρόσωπο ρήμα): είναι πεπρωμένο): **Για τους αρχαίους Έλληνες (ήδη από τα ομηρικά χρόνια) η είμαρμένη είναι η αμάχητη δύναμη, ισχυρότερη και από τους θεούς, που καθορίζει τη μοίρα (ομόρριζη λέξη) του κόσμου και των ανθρώπων.**
- Η **είμαρμένη** λοιπόν ως έννοια στην ελληνική γραμματεία, αποτελεί μια αφηρημένη υπερφυσική δύναμη που δρα ανεξέλεγκτα. Ο Πρωταγόρας την παρουσιάζει ανώτερη και από τους θεούς. Με την αντίληψη αυτή συμφωνούν κι άλλοι φιλόσοφοι, όπως ο Ηράκλειτος και οι Στωικοί. **Είμαρμένος χρόνος είναι ο αυστηρά προκαθορισμένος. Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, λοιπόν, η γένεση του κόσμου δεν μπορούσε να συμβεί ούτε νωρίτερα ούτε αργότερα από τότε που έγινε.**
- **γένεσις:** Ο όρος αναφέρεται στη διαδικασία με την οποία κάτι που δεν υπήρχε άρχισε να υπάρχει. **Στον κοσμογονικό του μύθο ο Πρωταγόρας παρουσιάζει τη γένεση του κόσμου ως θεϊκή δημιουργία. Αυτή είναι και η διδασκαλία του ίδιου του Πλάτωνα στον Τίμαιο (28a κ.ε.). Το σχετικό με τη δημιουργία κεφάλαιο εισάγεται με τη φράση (29d-e): «Λέγωμεν δὴ δι' ἦντινα αἰτίαν γένεσιν καὶ τὸ πᾶν τότε ὁ συνιστὰς συνέστησεν». [: Ἀς δούμε, λοιπόν, για ποια αἰτία ο Δημιουργός συνέθεσε το γίγνεσθαι και ὅλο αυτό το σύμπαν –μετάφραση Β. Κάλφας].**
- Επειδή όμως ο Επιμηθέας δεν ήταν και πολύ σοφός, ξόδεψε χωρίς να το καταλάβει (τις ιδιότητες στα άλογα όντα, αφήνοντας χωρίς εφόδια το γένος των ανθρώπων, ενώ στο έφτανε πια και η **καθορισμένη από τη μοίρα μέρα**, κατά την οποία έπρεπε και ο άνθρωπος να βγει από τη γη στο φως. «**ή είμαρμένη ημέρα**»: Η φράση αυτή, όπως και η προηγούμενη φράση «χρόνος είμαρμένος», αποτελεί στοιχείο του μύθου που προσδιορίζει χρονικά τα στάδια της εξέλιξης του ανθρώπου. **Εκφράζει το πέρασμα από μία εποχή και από μία μορφή ζωής σε μία εντελώς διαφορετική.** Όπως ο χρόνος εμφάνισης όλων των όντων στη γη ήταν είμαρμένος, το ίδιο ισχύει και για τον άνθρωπο. Η μετάβαση λοιπόν ήταν προγραμματισμένη να συμβεί και υπακούει σε μια δύναμη ισχυρότερη και από τους θεούς, την είμαρμένη (μοίρα).
[Ο Όμηρος στην Ιλιάδα, Π 441, επικαλείται την αἴσα ἢ μοίρα και ο τραγικός Αισχύλος την Ανάγκη. Ανάλογη ως προς το νόημα είναι η χριστιανική φράση «ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου».]

B2. Κατά την προτεινόμενη μοριοδότηση, 1 μονάδα για κάθε σημείο (●) = μονάδες 10

- Έννοια «χρόνος»: Προβάλλεται ως μέρος της φύσης, του «κόσμου» και ως ένας ανεξάρτητος «παρατηρητής» των τεκταινομένων και στα δυο κείμενα (- «*Ἦν γάρ ποτε χρόνος / καὶ τούτοις χρόνος ἦλθεν εἰμαρμένος γενέσεως*» - «και διαδοχικά κρατούν την εξουσία, καθώς γυρίζει ο χρόνος και μετά απ' αυτά τίποτε δεν προστίθεται ούτε εξαφανίζεται.»)
- «*ἐκ γῆς καὶ πυρὸς μείξαντες*» Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, οι θεοὶ δημιούργησαν τα θνητά όντα από δύο βασικά στοιχεία, το χώμα και τη φωτιά. Η άποψη αυτή φαίνεται να ακολουθεί την κοσμογονική θεωρία του Παρμενίδη.
- Το χώμα, πυκνότερο στοιχείο, παραπέμπει στη μητέρα-γη που γονιμοποιεί και δίνει ευφορία κι ανάπτυξη στα όντα. Η φωτιά, αραιότερο στοιχείο, αποδίδει την αστείρευτη ενέργεια, την αέναη κίνηση, η οποία δίνει ζωή στα όντα, τα συγκροτεί σε ύπαρξη ή τα μεταβάλλει ως είδος. **Στο κοσμολογικό του έργο Τίμαιος (53a-b) ο Πλάτων θέτει την ύπαρξη των τεσσάρων στοιχείων πριν και από τη δημιουργία-μορφοποίηση του κόσμου από τον θεό:** «*Ὡς τότε όλα βρίσκονταν σε κατάσταση άλογη και άμετρη. Τον καιρό που ξεκινούσε η διακόσμηση του σύμπαντος, η φωτιά, το νερό, η γη και ο αέρας αρχικά παρούσιν ίχνη μόνο της φύσης τους, δίνοντας την εντύπωση πραγμάτων που έχουν ολοκληρωτικά εγκαταλειφθεί από τον θεό. Το πρώτο λοιπόν βήμα του Θεού ήταν να τα παραλάβει όπως ήταν τότε και να τα ανασχηματίσει μέσω συγκεκριμένων μορφών και αριθμών*» (μετάφραση Β. Κάλφας).
- Στη συνέχεια, όμως, με τη φράση «*τῶν ὅσα πυρὶ καὶ γῆ κεράννυται*» η άποψη του εμπλουτίζεται και από τη θεωρία του Εμπεδοκλή, σύμφωνα με τον οποίο τα έμβια όντα προήλθαν από τη σύνθεση της φωτιάς, του χώματος, του νερού και του αέρα. **Ήταν διαδεδομένη στην αρχαιότητα η θεωρία για τα τέσσερα στοιχεία (γή, πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ) από την ανάμειξη των οποίων (σε ποικίλες αναλογίες) απαρτίζονται και μετασχηματίζονται όλα τα υλικά πράγματα. Ο Εμπεδοκλής τα ονομάζει ριζώματα.** Τα δύο τελευταία στοιχεία, το νερό κι ο αέρας, δεν κατονομάζονται από τον σοφιστή.
- Στο απόσπασμα από το έργο *Περὶ φύσεως* ο Εμπεδοκλής αναπτύσσει τη φυσική του διδασκαλία: δεν υπάρχει γέννηση και θάνατος, αλλά μόνο **ανάμειξη και χωρισμός** τεσσάρων στοιχείων (ριζωμάτων) της φωτιάς, του αέρα, του νερού και της γης. Πρόκειται, δηλαδή, για μια τετράδα «**βασικών αρχών**» ή «**στοιχείων**» από τα οποία σχηματίζονται όλα τα άλλα πράγματα.
- Αυτό αποτελεί **το πρώτο κοινό σημείο με τον μύθο του Πρωταγόρα**, καθώς αναφέρεται και σε αυτόν η **ανάμειξη** στοιχείων (*ἐκ γῆς καὶ πυρὸς μείξαντες καὶ τῶν ὅσα πυρὶ καὶ γῆ κεράννυται*).
- Η θεωρία του Εμπεδοκλή ορίζει, επιπλέον, τον **μηχανισμό** (Φιλότης-Νεϊκος), χάρη στον οποίο παρά τη συνεχή αλλαγή εξασφαλίζεται η παγκόσμια **σταθερότητα** (και διαδοχικά κρατούν την εξουσία, καθώς γυρίζει ο χρόνος).
- Αυτή η σταθερότητα **αντιστοιχεί** στην **ισορροπία του οικοσυστήματος** η οποία περιγράφεται στον μύθο του Πρωταγόρα, και επιτυγχάνεται με τον νόμο της αναπλήρωσης και την επιβίωση των ειδών (*Ταῦτα δὲ ἐμηχανᾶτο εὐλάβειαν ἔχων μὴ τι γένος αἰστῶθειη*).
- Ο πυρήνας της θεωρίας του Εμπεδοκλή είναι: καθένα από τα στοιχεία πρέπει να είναι ίσο με καθένα από τα άλλα (Ολ' αυτά είναι ίσα και συνομήλικα εξαρχής). Και στο σημείο αυτό οι απόψεις του **συγκλίνουν με τον μύθο του Πρωταγόρα**. Ο Επιμηθέας εξισώνει τις ιδιότητες των ζωικών ειδών με την κατάλληλη κατανομή των ιδιοτήτων σε αυτά (και τάλλα οὕτως ἐπανισῶν ἔνεμεν).
- Τέλος, **η ποικιλία των ειδών εντοπίζεται και στα δύο αποσπάσματα**. Ο Εμπεδοκλής σημειώνει ότι τα είδη είναι ίσα, αλλά το καθένα διατηρεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (αλλά διαφορετική έχει το καθένα σημασία, κατά το ήθος του καθενός). Ομοίως, και ο Πρωταγόρας αναφέρει πλήθος ζωικών ειδών με ξεχωριστές ιδιότητες και ποικίλα χαρακτηριστικά.

B3.α. γένη, είμαρμένος, κεράννυται, ἄγειν, επίσκεψαι

B3.β. υπόγειος, γεωλόγος, υπέργειος, γεωγραφία, γεωπόνος

B4. 1- Λάθος 2- Λάθος 3- Σωστό 4- Λάθος 5- Λάθος

Αδίδακτο Θέμα

Γ1. Δημοσθένης, πρὸς Σπυδρίαν ὑπὲρ Προϊκός, §§ 23 - 24.

Μονάδες **20**

Πρωτότυπο κείμενο	Νεοελληνική απόδοση
<p>[23] Ἀλλὰ μὴν, ὦ ἄνδρες δικασταί, τοῦτό γε δεινὸν δήπου, εἰ πρὸς τὰ συγκεχωρημέν' ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐξέσται νῦν ἀντιλέγειν, καὶ μὴδὲν σημεῖον ὑμῖν ἔσται, διότι πάντες ἄνθρωποι πρὸς τὰ μῆτ' ἀληθῆ μῆτε δίκαια τῶν ἐγκλημάτων οὐ κατασιωπᾶν, ἀλλὰ παραχρῆμ' ἀμφισβητεῖν εἰώθαμεν, μὴ ποιήσαντες δὲ ταῦτα, ἂν ὕστερον ἀντιδικῶσιν, πονηροὶ καὶ συκοφάνται δοκοῦσιν εἶναι.</p> <p>[24] Ταῦτα μὲν τοίνυν Σπυδρίας οὐδὲν ἤττον ἐμοῦ γινώσκων, ἀλλ' οἶμαι μὲν καὶ ἀκριβέστερον, ὅσῳ καὶ πυκνότερον ἐνταυθοῖ παρέρχεται, πᾶσιν ἐναντία τοῖς πεπραγμένοις αὐτῷ λέγων οὐκ αἰσχύνεται. Καίτοι πολλάκις ὑμεῖς ἐν μόνον σκευώρημα συνιδόντες, τούτῳ κατὰ τῶν ἄλλων τῶν ἐγκαλουμένων ἐχρήσασθε τεκμηρίῳ·</p>	<p>Ἀλλ' ὅμως κύριοι δικαστές, αὐτὸ βέβαια θα εἶναι φοβερό, (θα εἶναι φοβερό ἐξαιτίας αὐτοῦ) αν (: ἐπειδὴ τάχα / δήθεν) θα ὑπάρχει ἡ δυνατότητα τώρα νὰ μιλήσουν ἀντίθετα σε αὐτὰ που ἔχουν συμφωνηθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδιοὺς, καὶ (αν) δὲν θα ὑπάρχει καμιά ἀπόδειξη (/ σταθερὸ σημεῖο) γιὰ εσάς, γιὰτί (πράγματι) ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουμε τὴ συνήθεια ὄχι νὰ παραμένουμε σιωπηλοὶ στὶς ἀναληθεῖς καὶ ἀδίκες κατηγορίες, ἀλλὰ ἀμέσως νὰ διαφωνοῦμε, στὴν περίπτωση ὅμως που δὲν κάνουν αὐτὰ, αν ἀργότερα ἐγείρουν δίκη ἐναντίον κάποιου, φαίνονται ὅτι εἶναι πονηροὶ καὶ συκοφάντες.</p> <p>Αὐτὰ λοιπὸν ὁ Σπυδρίας παρόλο που δὲν τὰ γνωρίζει λιγότερο καλὰ ἀπὸ ἐμένα ἀλλὰ, νομίζω καὶ με μεγαλύτερη ἀκριβεία, ὅσο καὶ συχνότερα ἀνεβαίνει στο βῆμα ἐδῶ, δὲν ντρέπεται νὰ λέει σε ὅλους τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ που ἔχει κάνει (: ἀπὸ αὐτὰ που ἔχουν γίνῃ ἀπὸ τὸν εαυτό του). Κι ὅμως παρόλο που εσεῖς πολλές φορές ἀντιληφθήκατε ἕνα μόνον τέχνασμα (/ἀπάτη), αὐτὸ χρησιμοποίησατε ὡς ἀπόδειξη ἐναντία σε ὅλες τὶς ἄλλες κατηγορίες.</p>

Γ2. 5 σημεῖα (●), με ἔμφαση στα ἔντονα γράμματα x 2 μονάδες = Μονάδες **10**

Στὴν §25 ὁ ομιλητὴς με αυτοπεποίθηση ἐκθέτει τὶς θέσεις του.

- Ἡ αυτοπεποίθησή του ἐκδηλώνεται φραστικά με τὴν πρώτη περίοδο τῆς παραγράφου, «*ἡγοῦμαι μὲν οὐδὲν ἔτι δεῖν πλείω λέγειν*», ὅπου δηλώνει ὅτι *δε χρειάζεται νὰ πει τίποτα περισσότερο γι' αὐτὰ, καθὼς ἔχουν ἤδη τεκμηριωθεῖ.*
- **Τὸν ἴδιο ρόλο πληροὶ καὶ ἡ ρητορική ἐρώτηση «τί δεῖ μακρῶν ἔτι λόγων;»**, με τὴν ὁποία ὁ ομιλητὴς τονίζει ὅτι δὲν ἀπομένει κάτι ἄλλο γιὰ νὰ εἰπωθεῖ (ἡ καταφατική εὐθεία ρητορική ἐρώτηση προκαλεῖ τὴν διατύπωση μίας ἀποφατικῆς ἀπάντησης).
Ἀνάλογο κλίμα προκαλοῦν καὶ οἱ μέλλοντες στο τέλος τῆς παραγράφου («ψεύσεται» - «ἔσται φανερόν»).

Οι αποδείξεις που θα προσκομίσει για την ενδυνάμωση της υπόθεσής του είναι:

- Η ίδια η **νομοθεσία** την οποία έχει με το μέρος του («**νόμους ἔχω παρέχασθαι**»)
- οι **μάρτυρες** που θα φέρει για να επιβεβαιώσουν τις θέσεις του («**μάρτυρας ἀπάντων τῶν εἰρημένων**»)
- αλλά και η **συμφωνία του ίδιου αντιδίκου** με τους ισχυρισμούς του («**καὶ τὸν ἀντίδικον αὐτὸν ὁμολογούντά μοι**»).

Ακόμη και αν ο Σπουδίας εξακολουθήσει να ισχυρίζεται ότι έχει αδικηθεί κατά την νομή της παρουσίας του πεθερού του, στην πραγματικότητα έχει λάβει τα ίδια αν όχι περισσότερα χρήματα από τον ομιλητή.

Γ3. α. 4 λέξεις x 1 μονάδα = Μονάδες 4

- **ἐξελέγξασθαι**
- **λέξειν / ἐρεῖν** (οποιοδήποτε εκ των 2)
- **ἔξω / σχήσω** (οποιοδήποτε εκ των 2)
- **λεχθησομένων / ῥηθησομένων**
/ **λεξομένων** (οποιοδήποτε εκ των 3)

Γ3. β. 6 λέξεις x 1 μονάδα = Μονάδες 6

- **εἴλημαι**
- **εἴληφο**
- **πέπεμαι**
- **πέπεμφο**
- **πεπρᾶχθαι**
- **εἰρηκέναι**

Γ4.α. 3 σημεία (●) x 1 μονάδα + 0,5 μονάδα για την καταγραφή του κάθε μέρους του υποθ. λόγου = Μονάδες 4.

Στο κείμενο εντοπίζεται ο ακόλουθος υποθετικός λόγος:

- Υπόθεση: **ἂν** (υποθετικό) + **υποτακτική** [- ἂν ἄρα περὶ τῆς προικὸς ἀγανακτῆ]
- Απόδοση: **οριστική** χρόνου **μέλλοντα**. [- ὅμως δ' (...), ψεύσεται]
- Είδος: το **Προσδοκώμενο**.

Γ4.β. 4 σημεία (●) x 1 μονάδα, με έμφαση στα έντονα γράμματα = Μονάδες 4.

«εἰ πρὸς τὰ συγκεχωρημέν' ὑπ' αὐτῶν τούτων **ἐξέσται** νῦν ἀντιλέγειν»:

- Δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση, που εισάγεται με το **εἰ** γιατί δηλώνει **υποθετική** (ψευδή) **αιτιολογία**.
- Λειτουργεί ως **επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας** στο **προσωπικό** ρήμα **ἔσται** (περίφραση με το **δεινόν** και με Υποκείμενο το τούτο), [ή, οριακά δεκτό και, ως **επεξήγηση** στο **τούτο** αν αυτό εκληφθεί ως αιτιατική της αιτίας, σε απρόσωπη σύνταξη - μολοντί κανένα σχολικό εγχειρίδιο δεν υποστηρίζει αυτή την άποψη].

«διότι πάντες ἄνθρωποι πρὸς τὰ μῆτ' ἀληθῆ μῆτε δίκαια τῶν ἐγκλημάτων οὐ κατασιωπᾶν, ἀλλὰ παραχρῆμ' ἀμφισβητεῖν **εἰώθαμεν**»:

- Δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση, που εισάγεται με τον σύνδεσμο **διότι** γιατί δηλώνει **αντικειμενική αιτιολογία**.
- εκφέρεται με **οριστική** γιατί δηλώνει αίτιο **πραγματικό** (εξαρτάται άλλωστε από αρκτικό χρόνο).

Γ4.γ. 2 σημεία (●) x 1 μονάδα, με έμφαση στα έντονα γράμματα = Μονάδες 2.

«ἴν' ἴδωσιν»:

- Η δευτερεύουσα επιρρηματική τελική πρόταση εκφέρεται με **υποτακτική** (όπως αναμένεται άλλωστε έπειτα από αρκτικό χρόνο), γιατί δηλώνει **σκοπό προσδοκώμενο**.
- Για να δηλώσει το δυνατό ή πιθανό στο παρόν και το μέλλον (κάτω από προϋποθέσεις) θα πρέπει το ρήμα της πρότασης να μετατραπεί σε **δυννητική ευκτική**, «ἴν' ἂν ἴδοιεν».

Μονάδες 10